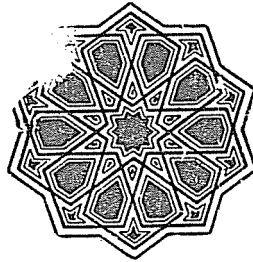

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

TOTEM, TOTEMİZM VE TABU ÜZERİNDE YENİ ARAŞTIRMALAR

Prof. Dr. Hikmet TANYU

1- TOTEM:

Totem kelimesi, Totam şeklinde Amerika Kızılderililerinden Ojibwa veya Ocibwa kabilesinden gelmektedir. Ototeman kelimesinden türetildiği ileri sürülüyor. 1791 yılında John Long yayınladığı eserde bu adı kullanmıştır. Kelimenin anlamı "Onun erkek kardeşi ile kızkardeşi akrabadır." demektir. Kızılderililere göre bu "Ruh" hayvan şekline girmiş ruhi bir yaratık olarak görülmektedir. O çevredeki bazı kabileler tek veya toplum halinde hayvanlar, bitkiler veya kuşlarla akraba olduklarına inanmaktadırlar.

Birçok ilkel toplumlarda ayrı terimlerle hemen hemen aynı inanç tanıtılmaktadır. Kuzey Amerika B.D. de dikkati çekmişse de benzer totemik inancın Avustralya'da, ve Okyanus adalarında da görülmüştür.

Bir çeşit hayvan, bitki veya nesnelere totem olarak bakıldığı, hatta bazan cansız bilinen birşeye kaya v.b. bazan bir tabiat olayı olan gökğürültüsüne, yıldırıma veya bazı göksel bir sicime (Göktaşı-Meteor) totem şeklinde yakınlık gösterildiği tesbit edilmiştir. Toteme kendisini bağlı olarak gören toplumlar kendileriyle, onları akraba tanımaktadırlar. Bu bazan da bir sembol veya bir âlâmet olarak benimsenmektedir. Totem, klân halkının kutsal saydığı bir varlık olarak belirlemektedir. Totemle klân topluluğu arasında bir kan akrabalığı bulunduğu benimsenmekte, hatta bu totem bir hayvan ise, çok zaman o kutsal hayvanın, klân mensubu kişilerin ilk cediti, dedeleri, ataları sayılmaktadır. Arada, kan akrabalığı bulunduğu düşüncesinin, nasıl, ne zaman teşekkül ettiği bilinememektedir. Bir iddiaya ve yoruma göre çok ötelерinde olan bir durum veya olay sonucunda böyle bir ilişki ve inancın çıktığını varsayanlar olmuştur. İnsanlar toteme hem ferd hem de klân topluluğu olarak, belli bir sihirli, büyü ve mistik bir bağla, bir ilişkiyle bağlıdır. Klânlar ken-

dilerini O totemin adıyla adlandırırılar. Çok zaman onlarla akraba olduklarını kabul ederler, onu korurlar, kutsal sayarlar. Totem canlıysa, onu öldürmek veya eti yenilecek cinsten ise, onu yemek tabudur, yasaktır. Ancak bazı özel törenlerle, eğer totem yenilecek bir cins hayvansa eti birtakım merasimlerle, belli zamanlarda yenilir.

Totem inancında olan her şahsın bazan kendisine mahsus bir totemi de bullunmakta olup, bunlara da koruyucu ruh, koruyucu hayvan şeklinde inanılmaktadır. Bunlar üzerine yapılan diğer araştırmalarda, Avustralya'daki Abrogines'lerin kullandıkları benzer şekillerin, Kuzey Amerika'daki Kızılderililerininkine uyduğu görülmüştür. Böylece tamamen hayvanlara karşı yapılan bu türlü inanç ve âyinler (TOTEMİZM) adı altında toplanmıştır.

Totem inancındakiler, kendileri ile Totem arasında bir bağlantı kurmayı ve bunları vücutları üzerine resmetmeyi benimsemişlerdir. Bazı kabilelerde Totem sembolü hem vücutlarına, hem oturdukları yerlere (çadır, kulübe), hem de kullandıkları eşyalara (Kalkanlara. v.b.) resmetmektedirler. Ölülerin vücutlarına bile aynı şekli yapmaktadırlar. Totem'de bir kutsal kudret bulunduğuna inandıklarından bu çizilişe, o şahsa, o kudretin geçebileceğine inanır, kendisini böylece koruyabileceğine güvenirler. Toteme benzemek, o insanla için bir gaye olmaktadır.

İnsanları totem'e böylece bağlayan sebebi bazı bilginler, bir korunma, sığınma ilgisi olarak görmüşlerdir. Bazıları korkulan veya faydalanılan şey gibi, tanımışlardır. Halen altmışa yakın totemin mahiyeti hakkında nazariye, (kuram) vardır. Totem'de bir mana (kudret, kuvvet) bulunduğuna inanmışlardır. Aynı toteme inananların kesinlikle içten evlenme (endogamie) olmadığı sanılmışsa da yapılan birçok araştırma bu nazariyeyi çürütmüştür. Önceleri, toteme inananların evlenmelerinin hepsinin dıştan evlenme (exogamie) olduğu ileri sürülmüştü. Fakat bazı totemci klânlar da bunun aksi görülünce bu iddia çürümüş oldu. Törenlerde totem hayvanların taklidi yapılır. Bu hareket bir çeşit tiyatrunun, çizilen resimler, resmin, çalınan aletler müziğin, ve oynanan oyunlar dansın ve bunlarla ilgili sanatların doğuşuna sebep sayılmıştır.

Birçok bilginler, totem hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Meselâ Emil Durkheim, Totem'i belirli bir insan gurubunun bayrağı, arması olarak telâkki etmektedir. Bayrağın kutsallığı gibi, totem de kutsal ve tabulu sayılır demektedir. Buna karşı eleştiriler yapılmıştır. Durkheim, Totem üzerinde hiçbir mahallî inceleme ve araştırma yapmamış, Spencer ve Gillen'in incelemelerini doğru sayarak benimsemiş, Müller'in naturizminini, Tylor'un animizminin reddiyle, Totemizmi dinin

menşesine oturtmak istemiştir. Orjinal ilmî inceleme ve araştırması olmadığı ve toplumbilimci olduğu, Dinler Tarihçiliği ve Din Fenomenolojisi hakkında yeterli bir uzmanlığa sahip olmadığı halde totemizm hususundaki görüşü, inceleme ve araştırma yapılmaksızın birçok ülkelerde etkisini yapmıştır. Durkheim'in görüşünün bugün yanlışlarla dolu olduğu, gerek tesbit ve gerek tahlil ve gerek umumileştirmesinin hatalı olduğu artık anlaşılmıştır.

Yapılan araştırmalar Totem inancının belli bölgelerde ve ilkel toplumlar da olduğudur. Bunlar da aynı klâna mensup bir kimsenin öldürülmesi kesinlikle yasaktır. Totem'e de çok zaman dokunmak tabudur. Ancak yılın belirli zamanlarında özel törenlerle totem kurban edilebilir.

İlmî bir belge olmadan, bu konuda ciddi bir araştırma yapılmadan, bazı etsânelere karışmış hayvanları, bazı cesur ve güçlü hayvanları Türklerin Totemi olmuş gibi saymak ilmen hatalıdır. Bu bakımdan, Kurt'u, atı, kartalı, koyunu, geyiği v.b. Türklerin totemi olmuş gibi görmek ilmî isbattan uzaktır. Türklerin klân devri on bin yıl önce geride kalmıştır. Hunlar zamanında büyük ülkeler fethedilmiş, büyük ordular vücuda getirilmiştir. Bu zamanlar da Türklerin kendilerine mahsus birtakım âdet ve inançları yanında dini bir sisteme sahip olduklarına dair elde bulunan belgeler 3000 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu da Gök Tanrı (Yüce, Ulu Tanrı) (Tenri) inancı ve onunla ilgili olarak birtakım törenler, kurbanlar, kutsal tanılan bayramlar la bağlantılı inançlardır. Bir varlığı, bir cismi, veya herhangi bir kuş ve hayvanı takdir edip övmek veya benimsemek, onu cesaret sembolü gibi görmek mahiyet bakımından totemizmden farklıdır. Esasen Totemleri birer ilâh olarak yorumlamak diğer klânlar için bile yanlış olmaktadır. Hatta Totem inancının bile ilk bir inanç olmayıp, onun da bir gelişme ürünü olduğu ileri sürülmektedir. İlâhları da bulunan, ayrıca Totem'de bu inançlar arasında yer a'an kabilelerin totemlerinin sayısı 500 çeşidi bulunmaktadır.

Bazı Toplumlarda Totemler:

Amerika Kızılderililerinde her kabilenin ayrı totemi vardır. Ojibwalar'da totemler ayı, su öküzü, Beyaz Ağaç, balık, kurt, kaplumbağadır. Alkanquilerde ayı, balık, hindi, tilki, kartal, geyiktir. Avustralya'da, kertenkele, Afrika'da, kaplan, öküz, köpek, kırmızı toprak, zeytin ağacı, timsah ve aslandır. Hindistan'da, totem sembolü çok zaman, madenler, demir, tuz, ve ağaçlar, kaplan, kurt, Kunduz'dur. Polinezya'da, Totemleri hayvandır, taş ve bazı insan'dır. Fakat aynı zamanda Atwa (Tanrı) akraba anlamına benimsenmektedir.

2- TOTEMİZM - (TARİHÇESİ VE MAHİYETİ):

Totem inancı ile ilgili törenler ve âdetlerin toplamına totemizm denilmektedir. 1791 yılında İngilizce'de görülen TOTEM kelimesi (John Long) un (*Voyges and Travels of Indian Interpreter and Trade*, London 1791) adlı eserinde kullanılarak ortaya çıkmıştır. Bir hayvan, bir birki (Ağaç v.b.) veya başkaca herhangi bir cisim (Kaya), ırmak v.b. gibi, bir kabilenin kutsal tanyarak, ona özel bir arma, bir sembol şeklinde bağlanması olarak görülmüştür. Aynı toteme mensup olanların, aynı totemi benimseyenlerin kendilerini akraba olarak benimsedikleri de gözlemlenmiştir. Tesbit edilen diğer bir husus da bazı toplumların kendi totemlerini ellerine, göğüslerine ve bacaklarına boyayla işlemeleri olmuştur. Oyunlarında da o totemin postuna sarıldıkları veya elbiselerini o toteme benzettikleri görülmüştür. John Long'un tesbitinde umumiyetle totem olarak benimsenen hayvanın eti yenmez, bitki koparılmaz. Daha sonra yapılan bazı gözlemler, bazı yerlerde totemi belirli zamanlarda yemek, ancak özel âyinlerin izniyle yenebilmektedir. İlk araştırmalarda, hayvan veya bitki de totem sayıldığında özel bir ruhun bulunduğu inanılmaktadır. Bu hayvan veya bitki kutsal sayılır. Bunlar için âyinler yapılır, bu totemler bir arkadaş, bir koruyucu, bir akraba olarak tanındığı gibi, ona özel bir sevgi de gösterilir. İncelemeler sonunda anlaşılmıştır ki, totem'de karıştırılan ve yanlış anlaşılan nokta çok zaman O hayvan v.b. bir ilâh gibi tanınmış olması iddiasıdır. Bu durum sadece (hayvana tapma) ile ilgilidir. Yoksa O, totem ilâhın kendisi olarak kabul edilmiş değildir.

John Ferguson Mc Lennan (*Studies In Ancient History*, London, 1896, Sf. 493, 566, 567, v.b.) adlı eserinde, bu gözlemlerini 1869-1870 yıllarında belirtmektedir. Ona göre, İlkel toplumların totemik basamakları geçtiklerini ve inançların esasında bunun olduğunu ileri sürerek totem inancını çok umumileştirmek istemektedir. J.F.M. Lennan, hayvan, bitki ve diğer varlıkların yaşayan şahıslar gibi telâkki edildiğini görmüştür. Aynı toteme bağlı olan şahısla evlenmemesi, diğer toteme mensup şahısla evlenilmesi dikkatini çekmiştir. Hatta Mc Lennan, ilk Hıristiyanlarda bazı kişiliklerin balık şeklinde gösterilişine örnek olarak İsa'nın balık şeklinde ilâh olduğu nazariyesini) bile ileri sürmüştür.

Ünlü bir bilgin olan James G. Frazer, (*Totemism and Exogamy*, 4 Vols; London 1910, IV. 52-63). (Önce Totemizm başlığında yayınlanmış olan bu eser, (*The Golden Bough*, 1890) yayınlanmış olup, daha sonra 1887 de Totemism ve 1910 Totemism and Exogamy) adlı eserinde baş-

lıca üç teori ileri sürmektedir. Frazer, ilkelerin dünya görüşünün çok değişik olduğunu, ileri toplumlarda basit olarak görülen bazı hareketlerin, ilkelerde karışık olarak tanındığını dinin menşeinin ve toplumun tamamıyla ayrı bir faktörü olduğunu, bu sebeple olayların ve inançlarının yönünün değişikliğe uğrayabileceğini belirtmektedir. Frazer, totemizm üzerinde dikkatle durarak, totemizmin din ile hiçbir ilgisi olmadığı sonucuna varmıştır. O, yapılan âyinlerin tablilinde, (Totem hayvanı)nın ilâhî bir kuvvet şeklinde değil, onu eşit bir durumda olarak görmüş, ilkel insanların dünyaya başka bir gözle baktıklarını söylemiştir; Frazer, (Observations on Central Australian Totemism; Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, N.S.I (1899), Sf. 282.) ve Frazer, Totemism and Exogamy, IV. 57, 58) de, Totemizme dair inanç ve âyini tehlikeden korumak için bir nevi büyü şeklinde görmüştür. Frazer, ilker bâtil inançların totemizmin kökünü teşkil ettiği kanaatinde-dir. O, orta Avusturalya'daki her kabileye mensup erkek kadın ve çocuğun ayrı birer totemi olduğuna işaret eder ve nazriyesini özet olarak belirtir: "Çocuğun ruhu en yakındaki bir ağaca, kayaya, suya veya diğer tabii kaynaklara geçer. Ölü olanın ruhu orada bekler ve sonra yeniden doğar. Böylece insan ruhu, inandığı totem ile kaynaşır. Totemik ruh, hayalet şeklinde dolaşır. Kadında rahminde olan çocuğuna kolaylıkla bir totem buluverir. Bu anlayışla, kabilenin çocuk doğumunun sebebini bilmedikleri ortaya çıkmış oluyor (Jerome Rothenberg, ed., Technicians of the Sacred, Anchor Book, Carden City 1969, Sf. 363-375.). Umumiyetle vücut dışında bir ruh anlayışı bazı toplumlarda yaygın bir şekilde görülünce, Frazer'in Ruh ve Totemi kaynaştırma şeklinde düşündüğü ve buna da Totemik Ruh adının verdiği görülüyor.

Baldwin Spencer ve Gillen, (Som Remarks on Totemism as applied to Australian Tribes; Anthropological Institute Of Great Britain and Ireland, N.S.I. (1899), Sf. 227) de yeni bazı açıklamalarda bulunmağı denemişlerdir. Fakat totemizm için yeterli ilmi gözlem ve geniş araştırmalar, mukayeseli çalışmalar olmadan konuyu umumileştirme temayülleri artmıştır. Hemen aynı yılda yayınlanan bir eserde William Robertson Smith, (Lectures on the Religion of the Semites: The Fundamental Institutions (New York 1899, Sf. 130, 338-389) totemizmi diğer bir yönden savunmuş, ilkel toplumlarda totemik basamaklar değişik tarzları gösterir demekte, en ilkel âdetlerin, ilk totem şekillerinde olduğunu, millî ve cihan şumul dinlere kadar bu türlü itikat kalıntılarının geçtiğini ileri sürmektedir. Bununla beraber Totem inancının eski modelden çok değişik bir şekil arzettiğini ileri sürmekte ve herhangi bir totemin sahibi

olmadığını fakat onun âhîret hayatını özleyiş ve inancısını bu anlam için de tabillere karıştırmaktadır.

Frank Byron Jevons, (An Introduction to the History of Religion, London 1896, Sf. 114-120, 395) totemik gelişmenin çeşitli basamakları olduğunu ve bu gelişmenin böylece farklı şekiller gösterdiğini, evcilleştirilen bitki ve hayvanların, ehlileşerek totemizmi ortadan kaldıracığını ve hatta kaldırdığını bir tez olarak savunmaktadır. O, bazı totemlerin zamanla kaybolduğunu ve sonra yeniden ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Görüldüğü üzere 19. yüzyılın sonlarında Totemizm meselesi çok ilgi çekmiş ve birçok kitaplar bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Konuyla Dinler Tarihçileri, Din Fenomenologlarından fazla antropolog, etnolog ve seyyahlar, misyonerler ilgi kurmuşlar, türlü tahlil ve nazariyeler ileri sürmüşlerdir. Konu nihayet bazı toplumbilimcilerin ilgisini çekerek onların da çok umumî hükümler çıkarmalarına yol açmıştır. 1900-1912 yılları arasında ilim âleminde Totemizmle ilgili bir duraklama döneminden sonra ateist bir toplumbilimci olan ve Comte'un etkisi altında fazlasıyla kalan, bunlara Baldwin Spencer ve Gille'nin de katılarak Emile Durkheim'in 1912 yılında (Les Formes Élémentaires de Vie Religieuse, Paris 1912, Sf. 10 v.b. -Türkçeye Çeviren Hüseyin Cahit (Yalçın) Din Hayatının İptidai Şekilleri, İst. 1923-1924) düşüncelerini görüyoruz. Bu kitap Türkiye'de sanki kesin bir sonucu ifade ediyormuş sanılarak derin araştırmaya ve tahlil olmadan benimsemiş ve Türkiye'de birçok bilgene ve Toplumbilime etki yapmıştır. Bu kitap âdeta umumî bir dinî kanun gibi benimsenmiş ve hatalı yöne sapılmayı kolaylaştırmıştır.

Emile Durkheim bu kitabının son eseri olduğunu belirtmiştir. Halbuki, Durkheim, totemizmle ilgili mahallî bir araştırma ve inceleme yapmadan, sadece Spencer ve Gille'nin incelemelerini benimsemiş ve bunlara dayanarak kendi inancı doğrultusunda umumî hükümler ortaya sürmüş ve Dinin ilâhî yönünü bir tarafa terketmiştir. Durkheim, totemizmi, Avustralya ve Kuzey Amerika ve Okyanus Adaları yerlileri arasında ilâhlar ve dinî sistem yanında, sihir, büyü veya koruyucu ikinci inanış olarak değil, bir din sistemi olarak görmüştür. Zaten ona göre bir şeyin din olması için ayrıca bir ilâh kavramına da ihtiyaç yoktur. İtikat, ibadet ve cemaat esaslarından, ibadet esasını bir tarafa bırakarak, Budizm ve Cainizm de de eşya ve olayları: 1- Kutsal olanlar, 2- Kutsal olmayan düşünce ve hareketlerden vücuda gelmiş olan herhangi bir dinî sistem olarak görmüş, buna da dindir, demiştir. Böylece ilkel

toplumların, kabilelerin dini olarak tanıdığı gibi, bütün toplumların da bu totem döneminden geçtiğini umumileştirerek iddia etmiştir. Halbuki, Mc.Lennan'da, Smith'de, Jevons'ta totemizmi tamamiyle gelişmiş bir din şeklinde görmemişler, daha çok sihri ve sembolik bir pratik âdet olarak tesbit etmişlerdir. Hatta E.B. Tylor, bu görüşlerden farklı kanaatte idi. O, totemik âdetlerin dinin esaslarına geçip yerleştiğine kanî idi: Durkheim, bütün bunları ilmi belge ve kanıtlarla değil, şahsî bir görüş olarak bir kenara bırakmış, totemizmi çok genişleterek benimsemiş ve her topluma, elde yeterli gözlem olmadan, yaymıştır. O, totemi bir âlâmet fikri hatta ilâh derecesinde gördü: "Kabilede bulunan birleşik ve bilinmeyen kuvvetler, dîni kuvvetlerden başka olmadığına, ve bu düşüncelerde de totemik bir şekil olarak temsil edildiğine göre; totemik âlâmet Tanrı'nın görülen bir vücudu gibidir." (Sf. 271) iddiasını ileri sürdü.

Durkheim, bazı bilginler gibi, totemizmi çok aşırı şekilde umumileştirmiş onun sebebini, mahiyetini ilmi bir araştırma ile tesbitten önce, umumî bir görüş olarak "totemizmden daha aşağı tabakalara inmenin imkânsızlığını savun"muştur (Sf. 203). Daha sonra Durkheim fikir değiştirmiş; kaynağını belirtmeden Mc. Lennan'ın (Studies In Ancient History, Sf. 564) eserinin, (Totemizm ile ilgili tabiat fikirlerini) benimsemiştir.

Durkheim'e göre, "totemizm bir dindir, bazı hayvanlar, insanlar ve tasvirler (Put) değildir, bilinmeyen, şahsî olmayan kuvvetler" bu şeylerde mevcuttur demiş ve bilhassa: "bu kuvvetin toplum tarafından meydana getirdiği" ve Dinin menşesinde "birleşik hislerde ve şahsî hislerde sinir sisteminin değişik şartlar altında totemlerini incelemekle elde edile"ceğini söylemiştir. O, totemizmin kökünü, iyi duygular ve kendi kendine inançta görür, korku ve baskının totemizmin ana kaynağı olamayacağını (Durkheim, The Elementary Forms of the Religions Life, Sf. 224) de iddia etmiştir.

İlmi sahası dışında olduğu halde, Sigmund Freud'da bu konu ile ilgilenerek dine karşı ön yargılarla bu totem konusunu kullanmak istemiştir. Sigmund Freud 1913 yılında yayınlanan (Totem Und Tabu), adlı eserinde (Türkçeye, Alman Klâsikleri başlığı altında, (Totem ve Tabu) adıyla çevrilmiştir. Bu kitapta totem konusu cinsî bakımdan açıklanmak istenmiştir. Hatta ilkeller ile çocuklar arasındaki ayrıntılar üzerinde durmuştur. Freud, insan ile hayvanı aynı saymış ve hatta bazı hayvanları insanlara eşit olarak görmüş, ilkel kabilelerin fertleri ile hayvanlar arasında benzerlikler olduğunu ileri sürmüştür. O da Durk-

heim gibi totemizmi bir din olarak görmüştür: “mitik olarak dini ele alış ve sinir sistemi ile ilgili gözlemleri” ve dikkati çeken tarafın “mutlu bir güvenin, (Oedipus-Ödipus) kompleksi ile totemizmi açıklama çalışması olmuştur. (Ödipus kompleksi) Eski Yunan Mitolojisinde (Thebar)ın babasını öldürerek annesi ile evlenmesidir. Bununla ilişkili olarak, çocuğun üç ve altı yaşları arasında cinsî duygularında karşıt cinsiyete karşı, cinsî hayatında gelişmedir. Yetişkin yaşlarda da şahsiyetin gelişmesinde Ödipus’un rol oynamasıdır. O, totemik sistemlerin Ödipus şartları altında geliştiğini, ruhi tarafın çocukta ve ilk totemik gelişmelerde aynı olduğu gözlemlenir demekte ve ilkelilerin düşünceleri ile bazı sinir hastaları üzerindeki gözlemlerinde aynı sonuca ulaştığını iddia etmektedir. O, totemik uygulamaların bazen patolojik, bazen de sinir sistemlerinde görüldüğü gibi (Nevrosses) sinirlilikle ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Freud’a göre, çocukluğun totemizme dönüşünün belirdiğini ifade eden bu tez, kültürel gelişmelerin basamaklarını teşkil etmektedir. Öte yandan aklı gelişmeler, totemik davranışlar eşit olarak gelişme istidadı gösterebilir. Totemik hayvan baba olarak kabul edilirse, totemizmde iki esas vücuda gelir, buna karşı olarak da iki tabu belirir. Totem öldürülmez ve aynı toteme bağlı olan kadınla da cinsî münasebette bulunulamaz. Freud, bilinmeyen fikirlerin ilkel insanlardan zamanımıza kadar geldiğini, hayvan rublarından korkarak onların totem olarak benimsendiğini, bu ruhlarla totem denmesinin, kabileyi korumak gibi bir duygu altında kalındığını belirtmiştir. Freud, böylece: “Salomon Reinach’ın “Code du Totémisme”, “Revue Scientifique, 1900 (I), Sf 17” eserinden etkilenecek onun görüşünü benimsemiştir. Bu görüş şöyle özetlenebilir: 1- Bazı hayvanlar öldürülmez, onlar evcilleştirilir. 2-0 hayvan kazara ölürse ona bir gömme töreni yapılır. 3-0 hayvanın etini yememek, vücudunun bazı uzuvlarına uygulanmaz. 4-0 hayvan öldürülmez ise de, bazı tabulara karşı törenle öldürülebilir. Şayet merasimle öldürülürse, ona yas tutulur. 5- Dini törenle öldürülen hayvanın derisi ve bazı yerleri saklanıp kullanılabilir. 6- Her kabile kendi totem hayvanının adını kullanır. 7-0, totem hayvanlarının resimleri vücutlarına dövme ile yapılabilir. 8- Totem hayvanı koruma ve onun adını alma işleri yapılır. 9- Totem hayvanı ile ilgili olarak efsâneler anlatılır, hikâyeler söylenir. 10- Totem hayvanının kökleri ile o toplum arasında aynı köklerin bulunduğu inancı vardır.

Freud, bilhassa her ilkel toplulukta totemik sistem bulunduğu (Totem ve Tabu) iddiasındadır. Freud, Libido ve insanın cinsiyet enerjisi teorisini, cinsî arzu birikimi ve cinsî içgüdüğü ve benzeme olayını bu

totem konusunada uygulamak istemiştir. Freud, isbatı gereken fikrini, varsayımını kesinliğe götürmek istemiş, fakat bu konuda birçok noktayı cevapsız bırakmış, hatta bazan bilmediğini söylemek mecburiyetinde kalmıştır. (Freud, Group Psychology and the Analysis of Ego, London 1921, Sf. 1, 23.)

Freud, İläha insan ve hayvan kurban etmenin, bu maksatla kan dökmenin üzerinde durmuş ve ilkel toplumlar hakkında bazı görüşler ileri sürmüştür. Bu konuda Smith'e dayanmış (W. Robertson Smith, Lectures of the Religion of the Semites, Sf. 13) ve onun, kurban edilen hayvanın yaşlı totem hayvanı olduğu, iki cins hayvandan birisinin evcilleştirilmiş olmasıyla yenen cinsten oluşu, ikinci cinsin de yenmeğe elverişli olmayan hayvanlardan oluşudur. İşte Freud, bunlara dayanarak (Totem ve Tabu) kitabında, yenmesi yasaklanan cinsin kutsal sayıldığından, itâhla adandığı sonucuna ulaşmak istemiştir. Böylece evcilleştirilen hayvanlardan, meselâ inek besleme, totemik bazı hayvanların bu durumuna son vermiş sayılmıştır. Freud, totemizm konusunda Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi bakımından tamamen yetersiz kalmış, birtakım indî görüş ve tahlilleri ilmi bir değer kazanmağa ulaşamamıştır.

R. Thurnwald, Totemizmin Kökü Hakkında Düşünceler: "Richard Thurnwald, Denkart als Wurzel des Totemismus, Berlin 1918) adlı eserinde bir yandan bu husustaki, 1- Ekonomik, 2- Biyolojik 3- Coğrafi nazaiyeleri benimsemekle birlikte, ayrıca bu unsurlar üzerine baskı yapan ruhi bir tahakküm çevresinde değer veriyor. O, Totemizmin, 1- Toplumun tüketimi, 2- Toplumun devamı, şartlarmada bağlı olduğuna işaret ediyor ve Totemizmle ekzogamya birbirine bağlı değildir, diyor. Ona göre yunus balığını dört kabilenin kutsal bir törenle yenmesini de buna örnek vererek, dinî törenlerin, sosyal guruplar ve ruhi âyinlerin sıkıca birbirine bağlı olmadığını da söylemektedir.

Anold Van Gennep: "(L'état actuel du Problème Totémique, Paris 1920, Sf. 345) eserinde, daha önceki araştırmaları tamamlamak ve Durkheim'i eleştirmek istemiştir. O, bütün totemik sistemlerde birbirini tamamlayan noktalar bulmakta ve böylece olayları gruplaştırmak istemektedir. Ona göre, toplumlarda akrabalıklar, guruplar ve eşyalar arasında vardır. Diğer görüşü ise, toplumun inancına göre kişisel ilişkiler, totemizmle ilgilidir.

Durkheim ve Gennep'in, totemizmi sınıflama sistemleri arasında çok ayrı, farklı görüşler vardır. Hatta Van Gennep: "Ben Durkheim'in, Formes élémentaires, sf. 318. deki açıklamasını kabul etmem. Zira

kozmetik sınıflamada varlıklar, insanlar dahil, bir totemizm ile ilgilidir. Benim düşünceme göre bunun aksini de alırsak, özel şekilde kozmetik sınıflamadaki Totemizmi meydana getirdiğini görürüz. Basit olarak şekillendirilen, ilkel ve hakiki olarak meydana gelen kısımlardır". Durkheim, totemizmin mahiyet ve sebebiyle, Gennep'te, totemizmin sonuç ve insanları sınıflandırma yönünden ayrılmaktadırlar.

Bilhassa Amerikalı Frank Boas, (The Methods of Ethnology; Race, Language and Culture, New York 1920; Sf. 10.) da, Freud'un çok umumileşen teorisini eleştirmiş, Freud'un Avrupa kıtasında ve yalnız klinikte, sınırlı insanlar üzerinde inceleme yaptığını, dünyanın beş kıtasına dair bir incelemesi olmadığını, tek taraf ve dar bir çerçevede araştırmada bulunduğundan, sonucuda çok dar bir çevreyi ilgilendirir, yeter-siz umumileştirmelerden öteye geçemez, demiştir.

Edward Sapir: (Language, New York 1921, Sf. 29), 1921 yılında yayınlanan bu eserinde, Freud'un teorisini şiddetle eleştirmiştir. O, Psikoloji, fizikî bir makinaya benzer, demek ve Freud'un herşeyi psikoloji ile açıklamaya çalışmasının yanlış sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Edward Sapir, ilkelerin ruhî düşünceleri ile verdikleri eserler, Psikoloji ile hiç te ilgili olmayan elemanları haizdir, demektedir. Böylece ilkel fikri, kuvvet nazariyesi çözmeğe yeterli olmadığı gibi, ilkel insanların fikirlerinin gelişmesini, bir çocuğun belirli yaştaki hareketleri ile ölçme ve buna göre hüküm verme yanlış sayılabilir, demektedir.

R. Firth, (We, The Tikopia, London 1936, Sf. 38-40) adlı eserinde: "Totem hayvanının hiçbir insan topluluğunun alâmeti olarak kullanılmadığı gibi, hiçbir gurubu da temsil etmez. Sosyal guruplar hayvan silsilesinden geldiklerine inanmazlar, umumî inanışları toplumun silsilesi olduğu, bunların da insandan geldiğine, normal olarak yaşayıp öldüklerine inanırlar" demektedir. Böylece ilkel insanlarda ilk dinî fikirler, dinî sistemlerin doğuşu ve gelişiminin totemik esaslardan meydana gelip gelmediği bilinmemekle beraber, pratik olarak ilkel din karakterlerinde ve âdetlerinde kuvvetli olarak rastlanabilir". Burada, bütün kavimlerin totemik bir dönemden geçtiği kanısına katılmak için hiçbir yeterli ilmi kanıt ortada yoktur, bulunamamıştır. Ayrıca ilkel Mısır dinlerinde kullanılan hayvan sembolleri, ilâh için yapılan ona dair hayvanî şekillerden ibarettir. Kanatlı Boğayı temsil eden Apis'e tapılışın, onun gerisinde bir ilâh varlığına mı ait olduğu bilhassa dikkate alınması gerektirir. Tapılan hayvan mıdır? Yoksa bir ilâhı temsil eden ilâh veya ilâha özge olan bir hayvan mıdır, bunların ayrı olarak mahiyetleri çok farklıdır.

Margarared Mead: "From the South Seas, New Yorg 1939, Sf. x-x1) eserinde, Freud'un Libido gibi karışık bir konuda sadece Psikoloji ve Biyolojiye önem verdiğini, kültürü hiç dikkat nazarına almadığını belirtmiş, ve kültürün, tabiatta bulunan her şahısta ayrı bir karakter yarattığını söylemiştir. O Freud'un daha çok (Ego), Benlik ve (Super Ego), Yüksek Benlik olarak araştırmalarını tamamladığını, oysaki insan karakterinin sadece Benlik ve Yüksek Benlik değil, ayrıca onun üzerinde tabiat kuvvetleri ve yaratıcının da önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir.

Christian Chulliat: "Le Système Totémique Paris 1936, Sf. (21) eserinde totemizmin, sihir gibi kullanılmadan önce, dinî, iktisadî ve dahilî v.s. sistemler ile ilk olarak sosyal sistemlerde kullanıldı, demiş ve diğer güçler, onu gölgeleyemedi ve o da diğer güçlerden yardım almadı, görüşünü benimsemiştir. Chulliat, Van Gennep'in tabii totemizmindeki sınırlandırma nazariyesini kabul etmiş olmaktadır.

Josef Hackel 1953 yılında yayınlanan makalesinde ilk olarak şu görüşü ileri sürdü: "Totemizm, tabii Objenin devamlı olarak duygu altında, tasavvufî, sınıfsal, sihrî, mitiksel ve sosyal birimlerde akrabalık kavramı ile, kabilenin, bir mahallî gurupun, şahıs veya hayvanların bağdaştığı biricik noktadır" (J. Hackel, Der Heutige Stand des Totemismus Problems, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, LXXXII, 1953, Sf. 33, 44, 45.).

Hackel, animatizm dinî hareketlere aittir, günlük yaşayışta görülen avcının ve başlangıçta sibri bir kuvvetin etkisinden kurtulamaz. Yirminci yüzyılda da sihir ve dinî hayat, insan yaşayışında önemli bir role sahiptir. Bu itibarla totemizmle çağdaş medeniyet bağdaştırılabilir, demektedir. İlkel toplumlarda, insan toplulukları ile hayvanî guruplar arasında bir akrabalık bağlantısı inancı, ikili bir totemizmin meydana gelmesine yol açar. Bu totemik akrabalıktır. Bununla beraber hem şahsî totemler, hem de gurup-totemleri bir arada görülmektedir, görüşünü söyleyen Hackel, acaba hangisi daha öncedir, diye sormaktadır. Cevap olarak da hikâye anlatmak, hikâyesi olmadan mümkün değildir, karşılığını vermektedir.

Ruhbilimci Carl Gustav Jung'da bu Totemizm ve dinin menşei ve totemizmin mahiyeti konusuyle ilgilenmiş: (Komplex, Archetypus, Symbol in der Psychologie, Zurich 1957, Sf. 22, 23.) de, Kompleks duygu ile Totem ve Tabu arasında bir münasebet (bağıntı) kurmak istemiş, daha önce Freud'un zikrettiği yaratılış nazariyesini genişletmeğe özen-

miştir. O, duyguların bu işte önemini belirtiyor ve duygu, ruhi durum ve hareket arasında bir ilişki kurmak istiyor.

Claude Lévi-Strauss, 1962-1968 yılları arasında yayınladığı muhtelif makale ve kitaplarında Totemizm konusu üzerinde durmuş ve: "Sihir ve imi birbiriyle karşıt olarak göstermektense, iki kuvveti birbirine eşit olarak incelemek lâzımdır... bunlar birbirinden farklı olmayıp yalnız değişik bir inceleme tarzını gerektirir" demektedir. O; "Totemizm guruplaması bir sistem midir? Evet, toplum guruplamalarında tabiatıyla umumî bir meselelerin birçok şekiller ile açıklanmasında rol oynar. Totemizm, kültür ve tabiat ile de değişik yönlerden bağlantılıdır" demektedir. O da totemizmi bir hayvan ile akrabalık şeklinde görüyor ve iki ayrı hayvan totemi olan kabileler arasında bir yakınlık belirebilir, demektedir. Ayrıca Lévi: "Totemizm kullanılan bir sistem olduğu için şekil değiştirebilir" görüşünü ileri sürmektedir. Lévi-Strauss Totemism, Trans, by John Russel, Boston 1953, Sf. 31. ve gene aslı: Lévi-Strauss, Le Totémisme Aujourd'hui, Paris 1962.) (Claude Lévi-Strauss, The Savage Mind, The Nature of Human Society Series, Chicago 1968, Sf. 10, 13, 62. -Claude Lévi-Strauss, Tristes Tropiques, trans, by John Russel, New York, 1968, Sf. 61.)

Claude Lévi-Strauss'un (Le Totémisme aujourd' hui, Paris 1961) tarihli eserinin 1969 yılında yapılan üçüncü basımının Almanca çevirmesinde (Claude Lévi-Strauss, Das Ende des Totemismus), (Totemizmin Sonu) adlı eser bu konunun önemi mahiyeti üzerinde en yeni araştırmalardan sayılmaktadır. Herne kadar Totemizm, ilk belirlediği zamanlardaki umumileştirme onu ilk din sayma v.b. birçok yanlış açıklama lardan ibaret nazariyelerden sonra Lévi-Strauss: Giriş bahsini takiben, Totemist Tasavvur, İllüzyon, Avustralya Nominalizmi, Fonksiyonel Totemizm, Soyut mukayese Yolunda ve Derinliğine Totemizm'in tabiline çalışmış ve sonuçta şunları belirtmiştir: "Eğer buna karşılık başka herhangi bir kavram sistemine de atfedildiği gibi; dini tasavvurlara, düşüncelere, ve bu gibi değerlere, düşüncenin mekanikleşmesi açısından bir geçit yolu sunuluyorsa, din antropolojisi sahip olduğu metodlar yönünden -konuyu- kıymetlendirmiş sayılırsa da buna karşılık muhtariyetini (otonomisini) ve izafiyetini (spezifite) kaybedecektir" (Sf. 135) ve son olarak özet halinde şuna ulaşmaktadır: Sayet bir kaç düşünce ve görüşle toplanan totemizmin tanımı üzerinde ilerlenince konu aydınlığa götürülebilir. Totemizm konusunda duygular ifade edilmektedir, ayrıca bu konu ile ilgili düşünceleri de ihtiva etmektedir, bütün bunların birleştirilerek konu üzerinde durulmak gerekir. Böylece

totemizim, aklî bir muhakeme ile ilgili ve öncelikle zihinsel bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. "Bu anlamda o kendisinde ilkçağlardan ve geçmişten hiçbir şey taşımaz." Lévi, ancak onun görünüşünün buna yansiyabileceğine ve totemizmin maddesinin, özünün dışardan elde edilemeyeceğini söylemektedir. Totemizm hakkındaki son cümlesi bu konunun nasıl bir (İllusion) olarak görüldüğünün de bir belgesi olmuştur: "Çünkü eğer, illusion bir parça hakikati ihtiva etseydi bu durumda, hakikat bizim dışımızda değil de bilâkis içimizde olurdu" (Sf. 135).

Böylece bir vakitler Durkheim'in çok ileri ve tamamen yanlış olarak: "Kabilede bulunan birleşik ve bilinmeyen kuvvetler, dinî kuvvetlerden başka olmadığını göre, bu düşüncelerde de totemik bir şekil olarak temsil edildiğine göre, Totemik âlâmet İlah'ın görülen bir vücudu gibidir." (Sf. 271) iddiası çok aşırı yanlış bir yorumlama ve konuyu umumleştirme olarak ortada belgesiz kalmaktadır.

3- TOTEMİZM-MANA VE TABU KAVRAMLARIYLA İLİŞKİSİ

Totemik inancı olan toplumlarda Mana ve Tabu inancı da görülmektedir. Mana kelimesi Pasifik bölgesine ait olmakla beraber, kuvvet, kudret inancı halinde birçok ülkelerde görülmektedir. Bu kelimenin muhtevası, Mikronezyaya ait bilinmekle beraber, mana kelimesinin Polinezya dilinden nakledildiği tesbit edilmiştir. Antropolog R.R. Marett, (The Threshold Of Religion, Sf. 99), mana'yı; yüksek tabiat kuvvetini belirten teknik bir terim olarak kullanmıştır. Aynı zamanda bunun Animizmden önce Animatizm'le ilgisi olduğunu Marett öne sürmüştür. Tylor'a göre (Primitive Culture, Sf. 66), Animizm dininin daha doğru bir deyişle inancının kaynağı, bu ruhi varlıklara inanmaktadır. Mana, varlıklarda, eşyada, taş, ağaç v.b. âlet, balta, kalkan, sembol... de bulunan şahsî olmayan bir kuvvet, kudret olarak Maret tarafından ilim alanında da kullanılmış ve böylece diğer bilginlerce de benimsenmiştir.

Mikronezya'da, Mana, Tabu, Tapu veya Tambu kelimeleriyle anlatılabilir. Başka ülkelerde de bu böyle olmaktadır: Tabu: Ta - anlamı işaretlenmiş, Pu- anlamı, sürekli, devamb demektir. Polinezyadan alınmış bir kelime olan Tabu' kelimesinin Mana kavramı ile yakın bir bağlantısı vardır. Mecâzi anlamda yasak dokunulmaz demektir. Yüzbaşı Cook 1777 yılında Tonga adasında Tabu kelimesinin kullanıldığını görmüştür: (J. Cook ve J. King, A Voyage to the Pacific Ocean, 1776-1780, (London, 1784), Sf. 286 v.b.),

Bu kelimenin Polinezya'da Tapu, Havai'de Kapu ve Mikronezya da Tambu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Totemizm, Mana ve Tabu kavramları genellikle aynı konu içinde birbiriyle ilişkili olarak geçmektedir.

4- TABU:

Polinezce bir kelimedir. Orada Tapu diye kullanılır. Polinezya'da Ta - nın anlamı işaretlenmiş; Pu - ise *devamlı* olarak belirtilir. Mana ile Tabu yakından ilgilidir. Havai'de Kapu ve Mikronezya'da Tambu veya Tabu, Taboo şeklinde kullanılır. Tabu gücünü ruhan ve ilâhtan almaktadır. Bu inanç yalnız bu adalara mahsus değildir. Afrikada ve diğer yerlerde de bu inanç yaygındır. İlkel dinlerin esasını teşkil eder ve Mana (Kudret kuvvet) ve Totemle, Totemizmle sıkı bir ilişkisi vardır. Tapu kelimesi bir bakıma işaretlenmiş, tayin edilmiş anlamlarına geldiği gibi fiiliyatta günah, yasak, haram gibi bir inancı gösterir.

Ünlü denizci ve yüzbaşı Ceymis Cook, 1777 yılında Tonga adasını keşfi sırasında bu kelimeyle orada karşılaştı. Böylece Polinezyaca olan bu TAPU kelimesi, daha sonra batı ülkelerine tanıtıldı. Bunun sonunda Tabu şeklinde dinler tarihi literatürüne de girmiş oldu. J. Cook, kelimenin anlamını araştırdığında menşe olarak, kuvvetle belirtilen, işaret edilen anlamına geldiğini anladı. Bu Tabu alışılmış olanın aksi, zıt anlamı olarak sayılıyor. Kelimenin Mana ile ilgili ve onun değişik bir kavramı olarak ortaya çıkmış oldu.

Bişey Tabu ise o aynı zamanda tabiat üstü ve tehlikeli bir kudrete (Mana) sahip demektir. O, kuvvet yüklü, hatta tehlike teşkil eden bir yapıya sahiptir. Ayrıca kutsal olduğundan ona dokunmamak gerekir. Tabu âdeta bir hastalık gibi başka şeyleri de etkileyip bulaşabilir, dokunana geçebilir. Mana gibi sâri olarak yayılabilir. Kutsal, kuvvetle dolu sayılan kişiler Tabu bilinir, onlara alelâde, bayağı kişilerin yaklaşmaması gerekir. Onun için, ona yaklaşma imkânı mevcut olduğu zamanlarda bile önce uzun bir hazırlık âyini gerekir. Eğer bu olmadan dokunulmuşsa temizlik, tasfiye âyinleri yapılarak onun zararı giderilebilir. Çok zaman Tabu'yu, yahut o yasağı bozan derhal cezalandırılır. Esasen umumiyetle o kişi kendikendine telkinle günaha girdiğine inanarak vicdan azabı çekerek ölebilir. Bu durumda Tabu suçunu ihlâlle yapan kişi bizzat Tabu tarafından cezalandırılmış sayılır. Çok zaman böyle kişinin kıvrana kıvrana ölüp gittiği çok görülmüştür. Ölmeseyse, o zaman da cemaat tarafından ekseriya ölüm cezası verilerek cezalandırılır. Tabuyu bozan bir topluluksa, o opluluk kıânın diğer fertleri tarafından cezalandırılır.

Tabuya dokunmayı önlemek üzere âyinler, törenler vücuda getirilmiştir. Polinezyalı bir kırılın dokunduğu herşeyi hemen Tabu haline getirebileceğine, esasen kendisi Mana denilen kudret ve kuvvetle dolu olduğuna inanıldığından, bu kırallar yemeklerini kendi elleriyle yemezler, özel bir hizmetkâr tarafından yemeklerini yedirmek gerekir.

Kısaca totemle ilgili yönünü de açıklayacak olursak, Totem o topluma ait bir hayvan, bir bitki, bir taş, herhangi bir cisim veya herhangi içi mana, kudret ve kuvvetle dolu şey olup, işte ona dokunmak, hatta yaklaşmak Tabu'dur. Pratikte şu anlamlı almaktadır: "Nolime tangere = bana dokunma" (Dokunmaya izinli değilsin, bunu yapmamahısın", diğer bir ifade "Ben ona tabu oldum." şeklindedir. İlkel denilenlerin inancına göre, tabulu olan eşyadan sakınmak gerekir, tabulu olan işi yapmamak lâzımdır. Burada hatırlanması gereken diğer bir yön de, yalnız kutsal şeyler ve kişilerin tabu olmayacağıdır. Murdar, kirli sayılan kişi veya maddeler de tabu sayılır, ondan sakınmak, kaçınmak gerekir. Lohusa, âdet gören kadınlar yeni doğmuş çocuklar v.b. bu guruba girerler. Böylece eşyalar gibi insanlar da tabu olabilir: Kabile reisleri, büyüçüler, savaşa veya ava gidecek olan erkekler, lohusalar, aybaşı olan kadınlar, veya yeni doğanlar veya yeni ölmüş kişiler, cesetler, kan, tabu işlemi içinde görülürler. Kirilenme, dokunma olmuşsa, muhakkak temizleme işlemi bunu takibeder. Hayvanların bir fert veya toplum için tabu olması görülmektedir. Bu totem sayılan varlık, tabu işlemi içindedir, eti yenmez veya özel törenler sonunda korku ile karışık bir saygıyla müsaade edilen zamanlar da yenebilir. Tabunun görevi bazan koruyuculuktur.

Tabular içinde mutlak olanlar vardır. Tabudan gelecek zararı veya tehlikeyi önlemek için bu sebeple âyinler vücuda getirilmiştir. Erginlik, nikâh, ölüm gibi olaylarda yapılan törenlerde, âyinlerde tabunun özel bir rolü olduğu görülmektedir.

Gözlemci bilginler çok zaman tabu'nun ikiye ayrıldığını tesbit etmişlerdir: 1- İlkel bir görüşe göre Tabu olan şey ya profan (dünyevî) çevreden ayrı olarak kutsal ve mahrem telâkki edilir. 2- Veya Mukaddes olmayan, profan bir anlamda olup, dünyevî kavramların, inançların çekirdeği olur. Bu sebeple kutsal bir yere veya kutsal bir şeye yaklaşmak istenilirse uzun bir hazırlık töreni geçirmeğe mecbur bırakılır. Yahut temiz olmayan şeye dokunan kişi, uzun temizlenme âyinlerine tâbi tutularak tekrar temiz bir hâle getirilir.

Antropologlar, Dinler Tarihçileri, Etnologlar, Din Fenomenologları ilkel denilen toplumların çoğunda karşık bir sosyal fenomen (İç-

timâi Olay) olarak Tabu veya Tapu veya Tabeo kavramını kullanıyorlar. Fakat bazı toplumlarda klâna benzerlik olduğu halde tötémizm ve dolayısıyla Tabu esası olmayabilir. Her klânın bir totemi ve Tabu inancı olması iddiası da tartışmalı bir konudur. Ayrıca Tabu'nun şekli, varlığı her topluma göre de farklı, değişik olabilir. Pasifik adasındakileri Tylor şöyle açıklamaktadır: Polinezya adalarında kabile reisi, sosyal etkiler sonunda, Mana'nın (Güç, kudret, kuvvet) bir kısmına sahiptir. O, ilâh gibi her yerde etki yapabilir. Bazı yerlerde rahipler, kıraldan üstün olduklarını bu yolla göstermek istemektedirler. Malenezya'da kabile reisleri Tabu ve Mana'yı kendilerin etkisiyle ilgili göstermek istiyorlar. Birçok kabile kültürlerinde bu durum karmaşık bir şekil almaktadır. Ev, kayık, erkek, kadın bir tatil günü, belli tören zamanında Tabu dinî bir görev gibi görülür. Tabu'nun aileden aileye geçtiği inancına da rastlanmıştır.

1819 yılında Havai'de kiral, Rihoriho'nun Tabu ile bağlı bir kanun çıkararak, İngilizlerin orada benimsemiş oldukları Pazar gününü Tabu yapmış ve bugünü toplumca benimseterek Kilise ile hükümeti bağlamış ve Tabu kaidesi kurarak bu durumu desteklemiştir.

Madagaskar adasında Mana = Hasina veya İlâhın gücü olarak benimsenmiştir. Böylece Mana'nın gösterdiği Tabu şekli, iyi veya kötü anlamda kullanılabilmektedir.

Levy Bruhl, Tabu'yu dinî bir yol olarak görmüş, dinin menşesinde de Tabu inancını ilk kaynak olarak tanımıştır.

Sigmund Freud, 1913 yılı gibi artık çok gerilerde kalmış ve yapılan yeni araştırmalarla eskimiş olan bilgileri, kendi libido, cinsiyet meselesi, bilinçaltı ve psikanalist tahlillerle kendi teorisini teyid için kullanmağa çalışmıştır. Esasen Freud bu görüşünü sadece klinikteki (Avrupada) bazı gözlemlerine ve bazı şahıslar üzerindeki tasavvurlarına göre ele almıştır. Yoksa kıtalar arası bir inceleme de bulunma ve araştırma olmadan o günlerin sınırlı bazı bilgilerini kendi görüşüne göre saptırarak açıklamak istemiş (Totem und Tabu) ve bu yolda zamanımızda artık hatalı yanı gösterilmiş ve bu iddiası tamamen çürütülmüş bulunmaktadır. Hemen baştanbaşa Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi yönünden yapılan eleştirilerdeki yanlışlarla dolu olan bu kitabın, sadece dinleri inkara ve cinsi etkilere v.b dayandırmak istenildiği, esasen bir Dinler Tarihçisi olmayan Freud'un bu konudaki yanılması ilmi saeaplerle tabii görülmektedir.

SONUÇ:

Bazı ilkel toplumlarda görülen bu inancın, bu gibi âdetlerin toplumu birbirine bağlayarak bir düzen kurmuş olması dikkati çekmektedir. Ayrıca Tabu, tabii bir dinin köklü ve temel mevkiinde bir unsuru olarak belirmektedir. Bu Tabu inancı, bazan zayıflamış olarak veya izler halinde başka dinlerde de görülmektedir. Hinduizm, Zerdüştlük (Parsizim), Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta bile görülmektedir.

Hernekadar Polinezya kabilesindeki alelâde kişiler başkanlarından çekinir ona yaklaşmazlar. Yüzüne bakarken bile heyecan ve ürkeklik, korku içinde kalırlar. Onları Mana ile dolu, güç ve kudretle dolu harikulâde kişiler olarak bilirler.

Hindistan'da aşağı kast'a bağlı veya kast dışı kalmış bir kişinin Brahman'a yaklaşmaktan çekinmeleri gerekir. Birçok dinlerde olduğu gibi kutsal maddelere, rahipler, dinî görevliler dokunabilir. Başkalarının dokunması yasaktır, aksi halde böyle yapanların çarpılacaklarına inanılır. Nitekim ferdlerin ilâhlaştırılması, putlaştırılmasında bu gibi eski inanç ve psikoloji bulunmaktadır. Yahudilikte Cumartesi günü uyulması gerekenler arasında, ateşe dokunulmaması, ateş yakılmaması v.b. bazı inançlar, et ve sütün beraber yememesi, bunların ayrı tabaklara konulması vb. inançlar vardır. Hıristiyanlıkta İkonlar, bazı putlara, heykellere dokunmamak, ekmek ve şarap (Evharistiya) âyini ve vaftiz suyu kutsal ve özel bir yapıda görülür, keza Hıristiyanlıkta pazar günü Hz. İsa'nın dirilip göğe çıkması günü veya İsa'nın ölüm günü (Cuma günü)et yememek gibi inançların Tabu ile ilgisi olduğu iler sürülmektedir.

Çağdaş bazı toplumlarda, benimsenen siyasî esaslara ve ideolojilere dokunulmaması gereken bir işlem gibi davranılmakta, onlara ait ilke veya düsturların tartışılması yasaklanmaktadır. Diktatörlükle yönetilen yerlerde kılık değiştirmekle beraber, iktisadî, siyasî, ideolojik tabular bulunmaktadır. Böyle yerlerde önemli sayılan kişiler Marks, Lenin.. v.b. eleştirilmesi ve tartışılması yasak kişiler arasında bulunmaktadır. Tabu, böylece kılık değiştirmekle beraber yirminci yüzyılın çağdaş sayılan ülkelerinde bile izlerini sürdürmektedir*.

*- Tabu ile ilgili Başlıca kaynaklar:

1 Tabu ile ilgili ilk kaynak:

J. Cook and J. King, A. Voyage to the Pacific Ocean, 1776-80, (London, 1784) S. 286 v.b.

- 2- **J.G. Frazer**, *Taboo and the Perils of the Soul (The golden Bough III)*, 1920.
- 3- **S. Freud**, *Totem und Tabu (Türkçeye iki defa çevrildi)*.
- 4- **F.R. Lehmann**, *Die polynes. T. sitten*, 1930.
- 5- **Eli Edwards Burriss**, *Taboo, Magic, Spirits*, New Yorg The Mac Millan Co - 1931.
- 6- **H. Welbister**, *Taboo*, 1942.
- 7- **G. Vander Leew**, *Die Religion*, 1948. (Tabu), *Phänemenologie der Religion, (Tabu) v.b.*
- **V.D. Leew (Tabou)** 1952, *Payot*, d. 299-337.